

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/granica/graniczny-ruch-osobowo/1945-1990-2/ucieczki/9956,Ucieczki-1945-1990.html>
2024-11-23, 15:24

Ruch osobowy i ucieczki z kraju w latach 1945 - 1990

Bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej osobowy ruch graniczny był niekontrolowany i przybierał znaczne rozmiary. Do głównych przyczyn takiego stanu należało przesunięcie granic państwa polskiego i związane z nim migracje ludności. Od końca 1946 roku ruch graniczny zaczął się stabilizować, gdyż ujęto go w ścisłe ramy organizacyjne. Dokumentem uprawniającym do przekroczenia był paszport, a w małym ruchu granicznym na granicy z Czechosłowacją przepustki. Dla ruchu repatriacyjnego przeznaczono specjalne przejścia. Nadzorowi został także poddany ruch na morzu; statkom, łodziom i tratwom wolno było przybijać do brzegu tylko w miejscach do tego przeznaczonych. Możliwości legalnego wydostania się z kraju stawały się coraz trudniejsze. Powstawały kanały przerzutowe, które za opłatą umożliwiały nielegalny przerzut ludzi za granicę, jak np. kanał „Hydra”.

Od 1947 roku pośrednicy „Hydry” prowadzili werbunek w miastach na terenie całego kraju. Chętnych kierowano do Gdyni lub Gdańska, skąd w odpowiednim momencie wprowadzano w przebraniu robotników na pokład zagranicznego statku. Likwidacja kanału nastąpiła w marcu 1949 roku. Notowano także w tym czasie ucieczki kutrów rybackich, od stycznia 1948 roku do marca 1949 roku zbiegły do Szwecji 22 jednostki rybackie (łącznie 88 osób). Począwszy od 1949 roku nastąpił spadek osobowego ruchu granicznego z 6104151 osób do 3772648 w 1954 roku. W okresie 1946 - 1955 granice państwa przekroczyło niecałe 50 milionów osób, w tym 23 miliony w małym ruchu granicznym, 6 milionów w rybackim i zaledwie 1200000 osób w ruchu paszportowym. Coraz skuteczniejsze zabezpieczenie granicy, wprowadzenie pasów kontrolnych, wyrzutni rakietowych, płotów z drutu kolczastego, wież obserwacyjnych, psów służbowych itp. - sprawiło, że nielegalne przekroczenie granicy stało się praktycznie niemożliwe. Tylko nielicznym udało się uciec z kraju, do najgłośniejszych ucieczek w tym okresie należały: premiera rządu emigracyjnego St. Mikołajczyka (X 1947), pilota Samodzielnej Eskadry Lotniczej Marynarki Wojennej na Gotlandię (III 1949), grupy marynarzy z okrętu hydrograficznego „Żuraw” do Szwecji (VIII 1951), pilotów z 28 Pułku Lotnictwa Myśliwskiego w Słupsku na Bornholm (III 1953), pilota 41 Pułku Lotnictwa Myśliwskiego w Malborku na Bornholm (V 1953), kapitana transatlantyku „Batory” do Wielkiej Brytanii (VI 1953), żeglarzy jachtu „Architekt” do Szwecji (X 1953), wicedyrektora X Departamentu Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego płk. Józefa Świątło do Berlina Zachodniego (XII 1953), pilota 26 Pułku Lotnictwa Myśliwskiego w Zegrzu Pomorskim na Bornholm (IX 1955).

Po „odwilży październikowej” w 1956 roku nastąpiło nieznaczne zwiększenie osobowego ruchu granicznego. W latach 1957 - 1959 przyjechało do Polski ze Związku

Socjalistycznych Republik Radzieckich 248000 Polaków, a od 1956 do 1959 roku wyjechało z Polski do obu państw niemieckich 490000 osób w ramach tzw. łączenia rodzin. W tym czasie wyemigrowało z Polski 13000 obywateli polskich, głównie pochodzenia żydowskiego. Nastąpił wzrost liczby wyjazdów paszportowych do krajów kapitalistycznych, w 1955 roku wyjechało 27370 osób, w 1960 - 63700, a w 1970 roku - 121000 osób. W 1959 roku w wyniku umowy polsko - czechosłowackiej o ruchu turystycznym udostępniono turystom obu stron zakątki górskie w Karpatach. Złagodzenie przepisów w sprawach osobowego ruchu granicznego i większa możliwość wydostania się z kraju zmniejszyła liczbę ucieczek przez zieloną granicę. W latach 1960 - 1970 zatrzymywano za usiłowanie nielegalnego przekroczenia granicy średnio 1300 - 1600 osób. W latach 60 - tych organa Wojsk Ochrony Pogranicza zlikwidowały kilka kanałów przerzutowych ludzi (m.in. do Republiki Federalnej Niemiec i Austrii). W omawianym okresie miały miejsce udane ucieczki z kraju. W lipcu 1956 roku czterech podchorążych Oficerskiej Szkoły Lotniczej w Dęblinie wprowadziło do Austrii dwa samoloty szkolno - treningowe „Jak - 18”, a w styczniu 1958 roku kilku uczniów z Technikum Rybołówstwa Morskiego w Darłowie porwało kuter rybacki i zmusiło szypra do wysadzenia ich na wyspie Bornholm. Na wyspę tą uciekł w październiku 1959 roku, za sterami prowadzonego przez siebie samolotu „CSS - 13”, absolwent szkoły „Orląt” w Dęblinie. W lipcu 1963 roku zbiegł z kraju do Berlina Zachodniego szef wydziału pilotowania w Instytucie Morsko - Badawczym Wojsk Lotniczych mjr R. Obacz (na samolocie szkolno - treningowym „TS - 8 Bies”). W maju 1965 roku zbiegł do USA długoletni szef Polskiej Misji Wojskowej w Berlinie Zachodnim płk W. Tykociński. Na pozostanie za granicą, po legalnym wyjeździe z kraju, zdecydowali się m.in. pisarz M. Hłasko (II 1958), żuźlowiec wrocławskiej „Sparty” T. Teodorowicz (IX 1958), szef Wydziału Ataszatów Wojskowych z Zarządzie II Sztabu Generalnego płk P. Monat (VI 1959), pisarz L. Tyrmand (1965).

Zmiany polityczne, jakie dokonały się w kraju po 1970 roku, przyniosły zwiększenie ruchu na granicy państwa. Na podstawie porozumienia między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Niemiecką Republiką Demokratyczną z dnia 01 stycznia 1972 roku przekraczanie granicy obu państw miało się odbywać na podstawie dowodu osobistego. W 1972 roku Polska podpisała umowę z Austrią o bezwizowym ruchu granicznym, a w 1973 roku ze Szwecją i Finlandią. W efekcie wzrastała liczba osób przekraczających granicę, w latach 1971 - 1982 przez graniczne placówki kontrolne Wojsk Ochrony Pogranicza przeszło blisko 463 mln osób, w tym ruchu paszportowym 360 mln, w małym ruchu granicznym ponad 43 mln i w ruchu bezpaszportowym prawie 26 mln. Mimo zastosowania znacznych ułatwień w ruchu granicznym w dalszym ciągu funkcjonowały nielegalne kanały przerzutowe, które ułatwiały ucieczki. W okresie 1974 - 1979 żołnierze Wojsk Ochrony Pogranicza zatrzymali 5827 osób, w tym 469 usiłowało przedostać się nielegalnie przez granicę. Między 1970 a 1982 rokiem polskie linie lotnicze odnotowały w ruchu krajowym i międzynarodowym 14 udanych porwań statków powietrznych oraz 20 prób, które zakończyły się niepowodzeniem. Miejscem lądowania porwanych maszyn było zazwyczaj lotnisko wojskowe Tempelhof w Berlinie Zachodnim. We wrześniu 1971 roku na skonstruowanym przez siebie samolocie amatorskim („Kukułce”) w brawurowym locie przez Czechosłowację i Węgry uciekł do Jugosławi pilot i konstruktor Eugeniusz Pieniążek. We wrześniu 1981 roku wyjechał do

Jugostawi i nie powrócił do kraju szef Biura Pełnomocnika Sztabu Generalnego płk W. Ostaszewicz, a w listopadzie tego roku z pomocą wywiadu amerykańskiego uciekł z Polski zastępca szefa Zarządu Operacyjnego Sztabu Generalnego płk R. Kukliński.

Gwałtowne zahamowanie ruchu granicznego nastąpiło po wypadkach sierpniowych 1980 roku i wprowadzeniu stanu wojennego. W tym czasie zniesiono bezwizowe przekraczanie granicy, wycofano wiele udogodnień i zaostrożono rygory. Liczba osób przekraczających granicę w latach 80 - tych zmniejszyła się o połowę. W efekcie zwiększyła się ilość nielegalnych ucieczek przez zieloną granicę, jak również odmów powrotu do kraju. W grudniu 1981 roku, po wprowadzeniu stanu wojennego, o azyl poprosili polscy dyplomaci: ambasador Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w USA R. Spasowski i ambasador Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w Japonii Z. Rurarz. W kwietniu 1982 roku na uprowadzonym samolocie „An - 2” zbiegło do Austrii trzech chorążych 13 Pułku Lotnictwa Transportowego w Balicach, a w lutym 1983 roku dwóch pilotów uprowadziło do Szwecji uzbrojony śmigłowiec szturmowy „Mi - 2”. Głośnym echem odbiła się wiadomość o dwóch nieletnich zbiegach z Polski, którzy w listopadzie 1985 roku ukryci pod samochodem ciężarowym przybyli promem do Ystad i wystąpili o azyl polityczny. Uciekinierami byli dwaj bracia 15 - letni Adam i 13 - letni Krzysztof Zielińscy. Na pozostanie poza granicami kraju zdecydowało się w tym czasie wielu sportowców: rekordzista Polski w skoku o tyczce W. Kozakiewicz (VII 1985), mistrz Polski w wadze lekkopółśredniej D. Michalczewski (IV 1988), mistrz świata w szpadzie (V 1988), piłkarz A. Rudy (XI 1988).

Bibliografia:

Dominiczak H; Granice państwa i ich ochrona na przestrzeni dziejów 966 - 1996. Warszawa 1997.

Bortlik - Dźwierzynska M., Niedurny M.; Uciekinierzy z PRL, Katowice -Warszawa 2009.

Zdjęcia z publikacji: M. Bortlik-Dźwierzynska, M. Niedurny - Uciekinierzy z PRL

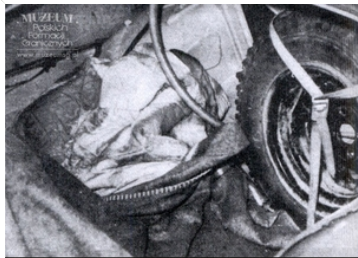
[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

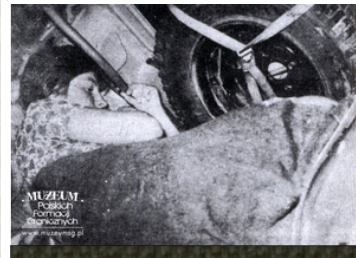
[Pokaż opis pliku](#)

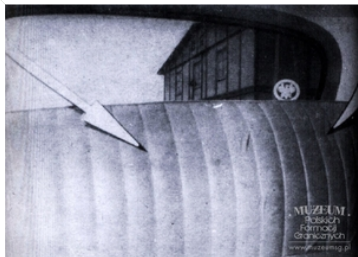
[Pokaż opis pliku](#)

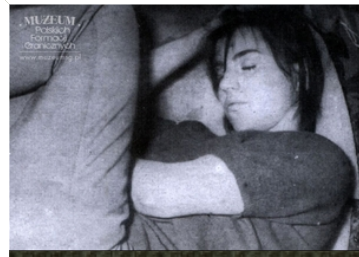
[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

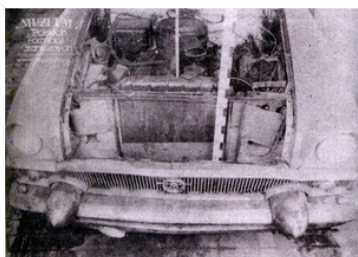
[Pokaż opis pliku](#)

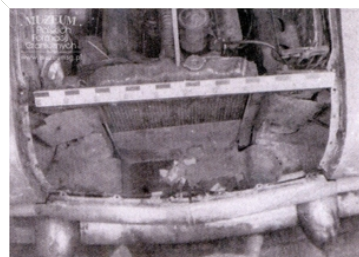
[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

Album zdjęć fotograficznych obrazujących metody i środki nielegalnych przekroczeń granicy morskiej ujawnionych przez władze NRD

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)

[Pokaż opis pliku](#)